

Глобализацията, световното общество и политическата система в теорията на Никлас Луман

Олга Симова

Пловдивски университет "Паисий Хилендарски", Пловдив

РЕЗЮМЕ: Докладът показва по какъв начин проблемът глобализация се вписва в системната теория на Никлас Луман, като обръща внимание на връзката между идеята за световно общество и глобализацията. Специален интерес представлява глобализацията, гледана през призмата на политическата система и свързаните с нея въпроси за мястото и ролята на държавите, суверенитета, легитимността, както и изводите на Луман за развитието на световната политическа система.

GLOBALIZATION, WORLD SOCIETY AND POLITICAL SYSTEM IN THE THEORY OF NIKLAS LUHMANN

ABSTRACT: The paper shows the way the problem of globalization corresponds with Niklas Luhmann's system theory, taking into consideration the relation between the idea of world society and the idea of globalization. The globalization becomes a matter of primary interest when we think about the political system and the subjects related to it: the place and the role of the states, the sovereignty, the legitimacy; as well as about the conclusions of the global political system development drawn by Luhmann.

Системната перспектива в социологията дава възможност при разглеждането на социалните проблеми вниманието да се съсредоточи върху процесите, върху обществените структури и функции, а не върху актьорите на социалното действие. Повлияните от марксизма теоретици (Уолърстейн), дори когато се опитват да гледат от системна перспектива, приписват детерминиращи функции на икономиката. За системната парадигма на Парсънс и всички след него разсъждаващи в рамките на тази парадигма (включително и Луман), никоя подсистема не може да представлява цялото и да се опитва да реши неговите проблеми. Това дава възможност за обществото да се мисли плуралистично и полицентрично, подход който е изключително подходящ за изследване проблемите на глобализацията. Изоставен е опитът да се търси обединяващ принцип в едно фрагментирано общество. То се разглежда през призмата на системен модел, съдържащ организмични аналогии, чиито опорни пунктове са разграниченията система-среда, структура-функция, вход-изход и където функционирането на всяка една от структурите допринася за запазване на системата.

Функционалната системна теория и теорията на автопоезиса

Начинът, по който Луман интерпретира проблема за глобализацията не може да се схване без оглед на спецификата на неговата системна теория и нейните различия от класическата, създадена от Парсънс. Затова ще си позволя да изложа накратко **НЯКОИ** от нейните особености. Още повече, че Никлас Луман е слабо познат в България. Авторът развива своя вариант на системната теория на две стъпки: първоначално превръща структурно-

функционалната теория на Парсънс във функционално-структурна (през 1970 г.), с привилегироване на понятието „функция“ за сметка на понятието „структура“, а по-късно (през 1984 г.) я превръща в теория на „автопоезиса“ (самосъздаването). Функционализмът, следвайки старата номиналистическа традиция, е склонен да изостави мисленето в субстанции и да **ЗАМЕНИ** субстанциите с функции. Луман не предполага твърди структури и еднозначни връзки между структура и функция; една функция може да се изпълнява от различни структури и обратно, една структура може да бъде мулти-функционална. Той се обявява срещу каузалния принцип, според който външното въздействие предизвиква определена реакция в системата, защото по този начин функцията изглежда като причинено следствие. Функцията, според него е регулативна, смислова схема, тя е гледната точка, от която различни неща могат да се разглеждат от един аспект. За разлика от каузалните обяснения, функционалистката нагласа не предполага причинно-следствена връзка, а търси отношение (корелация) между множество причини или множество следствия. Луман предпочита да работи вместо с понятията „причина-следствие“ с понятието „ефект“, в което е избегната тази линейна зависимост.

Ако за Парсънс основният въпрос е за разграничението между цяло и части, за Луман той е разграничението система-среда. Системите не са нещо обективно съществуващо, а средство за редуциране на комплексността на света. Само по този начин той може да се възприеме като човешки свят. Комплексността е съвкупността от всички възможни събития и тези, които са необходими, и тези, които не са необходими. За да може човек да оцелява и да действа в хаотичното многообразие на неопределена и неопределима комплексност, той трябва да я редуцира до

определени и определими хоризонти. Това се постига чрез смисъла, посредством който се прави селекция, избор сред многообразието на информацията. Смисълът редуцира комплексността на света по такъв начин, че избраното не унищожава другите възможности, те остават под формата на свят, а смисловите проекти конституират един разпознаваем, стабилен човешки свят. *Системите са именно тези смислови проекти.* При Луман определящо за системата е стабилизирането на границата между смислов проект (система) и средата, което позволява действие в системата при намалена комплексност. Ако изборът по отношение на комплексната среда се поддържа постоянен, възниква разграничението вътре-вън. Отрязъците, които са избрани от една комплексна среда важат като цялото, т. е. определят човешкия хоризонт на действието. Така именно изборът (селекцията) и границата определят човешкия свят.

Социалните системи са автопоетични, самосъздаващи се и самоорганизиращи се. Теорията на "автопоезиса" обаче не заема гледната точка на наблюдателя, от която изглежда, че системата реагира, приспособява се към средата (каузален подход), а тази на организиращата самата себе си система. От тази гледна точка системата не реагира, а действа. "Смущенията" и сигналите за системата не идват направо отвън, тяхното възприемане и преработване зависи от самата социална система. В този смисъл всички действия в нея са структурно детерминирани и операционално затворени, т. е. те протичат винаги в зависимост от собствените възприемащи, действащи и комуникационни структури. Теорията на самоорганизацията, залага не на предварителен план и контрол, а на автономия и чувствителност към средата, планирането се заменя с еволюция, структурната стабилност (Парсънс) се заменя от динамична стабилност. Така Луман приближава системната теория до постмодерното мислене в обществените науки, което залага на динамичните измерения и е скептично към структурите и определеността. За разлика от постмодерните обаче той не отхвърля всяка определеност и особено държи на ясното очертаване на границите между различните функционални системи. С това той се опитва да запази смисъла, нещо, което постмодерните смятат за демодирани остатък от модерността.

Дълго време цялото се е схващало като повече от сума на неговите части. Луман прави изненадващ обрат с тезата, че образуването на система като редукция на комплексността води до извода, че цялото (системата) е по-малко от сумата на неговите части, защото включва само определен аспект от частите. Така обществото не е съвкупността от всички индивиди, а комуникацията между индивидите, която според смисъла и кодовете си се разграничава в различните функционални системи: политика, икономика, право, наука, образование и т.н..

По отношение на политическата система по-старите системни модели се интересуват от необходимите институции за нейното запазване. Луман показва, че запазването на системата не зависи от определени постижения на определени институции, а че съществуващите могат да се заместят с функционално еквива-

лентни постижения. Това провокира търсене на алтернативни решения на проблемите, дава възможност системната нагласа да преодолее статичността и да включи динамични компоненти. Този тип теория също е модел на реда, но за разлика от старите теории на реда, тя не го субстанциализира и не го отъждествява с понятия като „държава“ и „власт“. Автопоетичната системна теория поставя под въпрос ролята на държавата като централна *управленческа* инстанция и търси механизми на координация и потенциали за самоуправление. Но същевременно не отрича държавността, като изключително важна по отношение на комуникацията в световната политическа система.

Концепцията на Луман за световната политическа система като функционална система на световното общество е доста нестандартна. Класическите социални теории, особено тези които се занимават основно с актьорите на действието, се опитват да изведат политиката от структурата на обществото, неравенствата, интересите и конфликтите, свързани с тях. Необходимо е да се проследи разбирането на Луман за обществото, за да се открие неговият различен подход към политиката.

Световното общество

На първо място трябва да се отбележи, че за Луман „обществото днес еднозначно е световно общество, еднозначно в случай, че за основа се вземе предложеното тук понятие за обществена система“ (Luhman N., 1984: 585). Световното общество и глобализацията са неразривно свързани, доколкото глобализацията, се разбира като световен обхват на комуникацията. Подобно на други съвременни социолози той се обявява срещу традиционната употреба на термина „общество“, която го отъждествява с националната държава. Това отъждествяване влиза в противоречие с мобилността на индивидите, икономическите връзки и движението на финансовите потоци, които отдавна не се ограничават от териториални граници. Някои от привържениците на тезата за неразривната връзка между обществото и националната държава често посочват културата или сходствата в поведението и жизнения стил като разграничаващи едно общество от друго. Такива разграничения обаче вече не са безспорен факт, особено в големите градове навсякъде по света. Други се насочват към представата за политическо общество (*societas civilis*), която предполага отделните държави да се схващат като отделни политически системи и поради това като общества. Глобализацията обаче прави държавите все по-малко независими от други държави и актьори. Луман отбелязва, че „интернационалните“ проблеми днес се свързват не толкова с отношенията между две или повече нации, а с политическите, икономическите, екологичните и други проблеми на глобалната система. Добър пример за подобно поставяне на проблемите представлява науката, която също не е разделена на национален, етнически или културен признак, а на дисциплинарни полета.

Моделът на обществото, което се схваща като система и представлява световно общество, предложен от Луман, на чисто формално равнище е подобен на този на

Уолърстейн. Но между двата модела има съществени разлики. Ако Уолърстейн се позовава на световното разделение на труда, т. е. набляга на един икономически фактор за образуване на единственото общество - световната система, то Луман свързва световното общество с *комуникацията*, разпростираща се в целия свят. С обръщането към комуникацията той загърбва онтологическите допускания и детерминистките определения в разбирането за световното общество и глобализацията. Самата комуникация се схваща подобно на Хабермас като социално изработен и отложен в езика смисъл. С развитието на средствата за масова информация и Интернет комуникацията се засилва и уплътнява, пространствата стават прозрачни и се създават условия за формиране на световна публичност. Новите шансове на прозрачността и публичността се тълкуват, отново в духа на Хабермас, като шансове за легитимността, един въпрос от изключително голямо значение за политическата система с оглед проблемите на глобализацията. Разсъжденията за политическата система, нейното място и роля в социалната система предполагат отговор на въпроса за принципите на структуриране на обществото.

Структуриране на обществото

В системната теория на Луман не социалните неравенства (за марксизма между класите, за Уолърстейн между център, периферия и полупериферия) се приемат за структуриращ принцип на обществото. Системата се структурира, макар и не в онтологичен и статичен смисъл, от функционалното разграничаване на различни социални области като икономика, право, политика, наука, изкуство, образование и т.н., във всяка от които се комуникира според различен тип код. Тези системи се обозначават като функционални системи на световното общество. Трябва да се отбележи и обстоятелството, че световното общество не предполага централизация в някаква посока, било власт, било култура или ценности, защото актовете на комуникация не се разполагат в йерархична организация, а са свързани в мрежова структура.

От това какъв е подходът при определяне на разграниченията в обществото зависи, по какъв начин се дефинират неговите основни проблеми. Вглеждайки се в различните типове общества от миналото Луман описва специфичния начин, по който се комбинират различието и идентичността. Той определя принципът за конструирането и разграничаването на единиците. За традиционните общества това е принципът на стратификацията и йерархията. В модерните идеята за обществото постепенно започва да се денатуризира и се стига до друг признак на разграничаване - структурна и функционална диференциация. С това се променя и принципът на реконструиране на единиците. През XVII и XVIII в. с разклащането на йерархията се появява идеята за това, че всеки индивид независимо от статусната група може да постигне щастие, успешно приспособявайки се към условията. Така единицата на анализа става индивидът. Но концепцията за щастията не улавя все по-острите конфликти в обществото във връзка с индустриалната революция и нейните последици. Старото

“естествено” разграничение на съсловия се заменя с новата структура на социалните класи, която се определя не от произхода, а от кариерата и поради това е схващана като контингентна. На преден план излиза солидарността, чрез която се създава колективно съзнание. Класовото общество също предполага разграничаване чрез стратификация, която обаче е по-сложна, защото умножава вертикалните и хоризонтални диференциации. Тези традиционни дефиниции на социалните единици според Луман днес няма да ни свършат работа. Същото се отнася и за понятия като “гражданско общество” или “общност”.

Днешният начин за комбиниране на различие и идентичност отдавна не се основава на стратификационна или йерархична диференциация. Доминиращото отношение не е йерархично, а е отношение на включване и изключване и се свързва не със стратификацията, а с функционалната диференциация. Според Луман основният проблем на съвременното общество не е експлоатацията, а невъзможността за достъп до функционалните системи. В света има огромно количество умиращи от глад хора, лишени от всичко необходимо за приличен живот. Такива хора има не само в “третия свят”, но и в гетата на развития. Тяхната ситуация не може да се опише с термини като “експлоатация” и “потисничество”. При тях няма нищо за експлоатиране, нито има групи, които използват властта, за да ги експлоатират. Тези хора са изключени, а много от тях и лишени от предпоставки да се включат във функционалните системи, а това според Луман означава и в обществото.

За разлика от традиционното общество, при което индивидите са включени, ако принадлежат по някакъв начин към семейното стопанство, а самите семейства са подредени чрез стратификация, в модерното общество включването и изключването зависи от участието във функционалните системи. Те от една страна предполагат включване на всеки индивид, но от друга - всъщност изключват тези, които не удовлетворяват изискванията им. Хора които нямат документи, образование, работа са изключени от системата на здравеопазването, от достъпа до съда и т.н. Най-същественият проблем тук е, че едно изключване става повод за друго изключване. развитието на този тип разграничения би означавало, че “някои човешки същества ще бъдат личности, а други само индивиди; някои включени във функционалните системи от успешни или неуспешни кариери, а други изключени от тези системи, останали тела, които се опитват да оцелеят до следващия ден; някои еманципирани като личности, други еманципирани като тела” (Luhmann N., 1997: 79).

Повечето социологически теории, особено свързаните с марксистката традиция, се концентрират изключително върху стратификацията. Ако на обществото се гледа през призмата на стратификацията, това би означавало “да знаем адреса на влиятелните хора” (П.Т.: 70) и да си въобразим, че можем да променим структурата на обществото чрез апел към разума, критика, реформи или революции. За Луман това са “негативни утопии”, които внушават лесен път за изход от ситуацията. Съвсем други са изводите, ако обществото се описва като система, която може да промени своята форма чрез вътрешна диференциация. Луман поставя въпроса за промяната на

социалната система, опитвайки се да заскоби нормативните аспекти. Поставя го като въпрос за нейната еволюция при запазване на стабилността, заради което често е обвиняван в консерватизъм. Това е въпрос изключително сложен защото не може да се отнесе само към една или няколко функционални системи (политика, икономика), както си представят привържениците на радикалните, революционни теории. Ако социалните системи са самосъздаващи се върху тях не може да повлияе никаква целенасочена дейност на революционни актьори. Системите еволюират при нарастваща комплексност, която се самовъзпроизвежда в тях поради функционалната диференциация и създава все по-голяма непредвидимост, контингентност, скъсяване на времевите периоди, риск. Това увеличава полето на възможностите за действие, но не гарантира никакви резултати, още по-малко положителни, свързани с налагането на някакъв "справедлив ред".

Световното общество и регионалните различия

По отношение на разграниченията в световното общество Луман не желае да прилага както принципа на стратификацията, така и принципа на сегментацията (център, периферия). Той обаче все пак трябва да обясни регионалните различия и да ги включи по някакъв начин в теорията за световното общество. Според него регионалните разлики не трябва да се приемат като дадени, а като променливи величини, т.е. да се изхожда от приемането на едно световно общество и да се изследва как и защо в това общество има тенденция за поддържане и дори увеличаване на регионалните разлики.

След Втората световна война във връзка с регионалните различия се появяват две съперничаещи си теории: теория на модернизацията и теорията на зависимостта. Теорията за модернизацията, която се ситира в рамките на либералната политическа и системната теоретична традиция, разграничава отделни функционални системи (икономическа, политическа, правна и др.). Тя пледира за тяхната модернизация (свързвайки я с рационализация) по пътя на пазарна икономика, демократизация, управление на закона, свобода на словото и т.н. навсякъде по света. Тук проблемът идва от предпоставянето, че развитието в тези системи са съвместими едни с други. Това не винаги и не навсякъде е факт. Клаус Офе например посочва т.нар. "дилема на едновременността", факта, че много често преходът към пазарна икономика и демокрация се оказват несъвместими в едно и също време.

От друга страна теориите на зависимостта, движещи се в лявата политическа и марксистко-ленинската теоретична традиция, позовавайки се на мизерията и разочарованието се връщат към идеите за стратификацията. Те допускат някакъв център на власт било капиталистическа класа или регионален център на благосъстояние и възлагат своите надежди на революцията. Лайтмотивът на критиката по отношение на тези центрове на власт е идеята за "еманципация". Общото допускане и на либералната, и на марксистката традиция е, че по-малко принуда би означавало повече свобода.

В своята системна теория Луман чертае много различна картина. Ако функционалните системи са операционно затворени тяхната диференциация би породила повече независимости и повече зависимости едновременно. Независимостта произтича от тяхната операционна затвореност и високо селективните им структурни връзки. Средата не им въздейства пряко. Зависимостта е затова, че обществото може да поддържа актуалните си постижения, само ако всички функционални системи оперират и се самовъзпроизвеждат на адекватно ниво, т.е. системата може да съществува само, ако е в състояние да се справя с комплексността. Днес световното общество е достигнало едно по-високо ниво на комплексност, с по-висока структурна контингентност, с повече неочаквани и непредвидими последици и повече взаимозависимости. Това означава, че каузалните конструкции (планирането, калкулацията) не могат да бъдат една централна и "обективна" гледна точка (била тя марксистка или либерална). Днес трябва да живеем с представата за полицентрично и поликонтекстуално общество. Тук няма вече някаква едва ли не природна гаранция, че структурните развития във функционалните системи остават съвместими едни с други, а посоката на развитието е ясна.

Еволюцията би могла да се разбере, само ако се концентрираме върху социалната система на световното общество и там потърсим отговор на въпроса: какво може да бъде развитието? Връщането към по-ранни форми на диференциация като стратификацията или сегментацията е възможно според Луман само след "серия катастрофи". Адекватната форма е функционална диференциация. Но и тук не можем да избягаме от възможния сценарий за приемането на методът включване-изключване.

Социологията според Луман трябва да се откаже да дискутира върху доброто или лошото общество, да се откаже и от предлагане на решения за проблемите. Тя трябва да се насочи към дефиниране на проблемите и в това отношение днес има две възможности. 1. Да се запази представата за равновесие с перспектива да се подобрява интеграцията, щастието, солидарността. Този подход води до приемането на регионална концепция за обществото и съответно регионална граница на неговото подобряване. 2. Да се гледа на обществените проблеми като проблеми на комплексността и свързаните с нея контингентност, непрозрачност и риск. Този подход води към концепция за световно общество и е съвместим с идеята за глобализация. Именно него избира Луман.

Световната политическа система и държавата

Понятието „политическа система“ във функционалистката нагласа се противопоставя на субстанциалисткия характер на старите основни понятия „държава“ и „власт“, и ги схваща в една нова мисловна връзка. Според Луман „времето, в което практическата философия с етиката и естественото право като очевиден изходен пункт даваха контурите на въпросите и отговорите, е минало“ (Luhmann N., 1970: 154). В сравнение със старите теории за държавата, с техният акцент върху целите на държавата и

държавния интерес, политическата система в едно диференцирано общество вече не се схваща като средство за постигане на цел, нито като управлявана изцяло от външни принуди. Стабилността не се базира на твърди основни положения, състояния или ценности, а се определя от възможностите за промяна. Луман подчертава необходимостта да се противодейства на тенденцията към унищожаване на високата комплексност чрез фиксация върху „емоционално подкрепяни фикции на идентичността“.

Ако се откъснем от регионалните референции на понятието „общество“, става излишно да се говори за „международна система“. Това дава възможност да се говори за световна политическа система, която е подсистема на световното общество, получена в резултат на диференциация на обществената система. Като такава тя се съотнася със световното стопанство, световната наука, световното право и т. н., и е свързана със вземането и налагането на „колективно обвързващи решения“. Възниква въпросът: какво е мястото и ролята на сега съществуващите държави в световната политическа система? Според Луман самата тя е вътрешно диференцирана и тази диференциация намира израз в териториални държави. Основно правило в системната теория е, че разграничаването и отделянето на една система от другите започва с вътрешна диференциация, с вътрешното репродуциране на системни граници. Така с образуването на държавите започва образуването на политическата система на световното общество и се стабилизира нейната граница.

Тук се вижда и основната разлика между схващането на Луман и това на Уолърстейн, който смята, че световната система е икономическа, тя създава „междудържавната система“, която служи на цели, свързани с разделението на труда. В нейните рамки и с нейното съдействие се образуват отделни държави, като инструмент, подпомагащ разгръщането на икономическата логика. За него световна политическа система, подчинена на своя собствена логика, различна от тази на икономическата, няма. При Луман образуването на държави е процес, чрез който световната политическа система се самосъздава като самостоятелна функционална система, която има своя собствена логика. Политическата система според него е универсална, но не като политическа структура, а само в смисъл на универсалност на политическата функция. Това означава, че не е задължително, дори не е желателно да има една световна държава. Аргумент срещу нея е разликата в регионалните условия по отношение степента на развитие, културата, населението, икономическите възможности. Поради тези разлики успешното управление не може да се реализира от един център. Според Луман отделните държави се запазват и ще се запазят въпреки глобализацията. Дори суверенитетът не се подпомага от разпростиращата се в цял свят комуникация, както смятат много автори. Измества се само акцентът във функциите на суверенитета – от функцията защита срещу външна сила в посока към отговорност за регионалния ред.

Разделянето на световната политическа система на държави засяга и другите функционални системи на световното общество. Това разделяне ограничава възможността те да се политизират. Може да има

регионални разлики по отношение на държавната намеса в икономиката, науката, религиозната свобода и т.н., но ограничаването на такива влияния върху контролираните от отделни държави региони означава, че в съответните функционални системи се налагат световни перспективи, които принуждават отделните региони да се съобразяват с тях. Това може да важи по различен начин за различните функционални области. Луман дава пример с религията и икономиката, като пише, че „големи религиозни региони като исляма могат да просъществуват, но на големи стопански региони като социализма не се удаде да се барикадират срещу световната икономика“ (Luhmann N., 1998: 337). Разделянето на световната политическа система на държави не изключва регионални намеси на държавата в различни области, но понеже ефектите остават регионални, функционалните системи на световното общество са защитени от политическа намеса.

От друга страна отделните държави подпомагат засилването на глобализиращите тенденции в различни функционални системи, доколкото полагат усилия да подкрепят интересите на своите граждани насочени към една или друга функционална система (в образованието, здравеопазването и т. н.). Пример за това според Луман е националната политика в сферата на образованието, която се стреми да въведе световни стандарти и така допринася за високата степен на „организационна и биографична униформираност“ в образователната система на световното общество. Това важи и за медицинската система, защото собственото население може да се подкрепи чрез присъединяване към тенденциите, които са се потвърдили в световната медицинска практика. Така националната държава не само е включена в политическата система на световното общество, а се оказва важна движеща сила в посока към глобализация на други функционални системи.

Луман си поставя и въпросът: по какъв начин вътрешната диференциация на световната система е свързана с формата на държавите и от тук - въпросът за *легитимността*. При модерната държавност легитимността зависи от международно признание, защото именно чрез него една държава се конституира като единица за целите на политическата комуникация. Дълго време отделни вътрешни аспекти на легитимността практически не са играли никаква роля (било то правомерното наследяване на короната, народният суверенитет, или политиката насочена към човешките права). Като основна предпоставка за легитимност се е смятало фактическото налагане на държавна власт върху определена територия. Днес много повече аспекти на легитимността играят роля за получаване на международно признание. Това е обстоятелство, към което Луман е скептичен. Той посочва, че под общата формула „държава“ днес се подвеждат много различни неща. В много райони това, което се създава като държава е изцяло изкуствено образувание и често не е истински институционализирано. В много случаи пренасянето на „западния модел“ на либерална демокрация се проваля. В други случаи се наблюдава етническо разпадане на дееспособни държави (Югославия). Съмнително е, че във всички тези случаи може да се приложат класическите дефиниции за

държава. Въпреки наличието на подобни случаи Луман настоява, че диференциацията на световната политическа система се извършва именно под формата на "държави". Затова няма области, които могат да вземат участие в политиката или да избегнат това, без да приемат формата на суверенни държави. Тогава каква трябва да бъде днес дефиницията за "държава"? Луман предлага да се разделят функцията "държавност" от структурата "държава". Първата има основно значение за световната политическа система, докато втората може да варира. Според него "една държава трябва да е повече от просто адрес в международната комуникация" (Luhman N., 1998: 379). Условието, без които не може да се мине са: политическа ефективност и способност за налагане на вътрешен ред. Така според Луман се дава път на тенденцията към включване на цялото население в сферата на държавата и съпричастност към политическата функция, а с това и към световната политическа система. Политическата функция се универсализира, без да се универсализира политическата структура.

Държавността означава "организирана компетентност за комуникация." Тя е важната за световната политика, доколкото именно за нея е необходима колективната способност за комуникация между държавите. Това означава един сегмент от световната политическа система да може да се представи комуникативно както вътрешно, така и по отношение на другите сегменти. Някои от слабостите на отделните държави, по отношение на тяхната вътрешната способност за налагане на решения могат да се търпят, доколкото не засягат държавността. Тези слабости могат да се отнасят до икономическото, демографското и екологичното развитие. Луман допуска дори трудности, свързани с налагането и удържането на монопола върху физическото насилие, доколкото много държави са изправени пред невъзможност да контролират престъпността в някои райони на градовете или провинциите. Други държави се парализират за месеци с оглед на избори и все пак остават държави. Всички тези слабости според него не засягат държавността, а това, което може да се очаква от нея. Кое тогава засяга държавността? Едва ситуации на гражданска война, т.е. съмнения в "правилния адрес" са проблем на световната политическа система. Понеже световното общество се базира на комуникация, то не може да си позволи да остави затворени за комуникация цели региони. Луман прогнозира, че не е изключено да се наложи световната политическа система да влиза все повече в ролята на

гарант на държавността, за което трябва да развие адекватни форми на интервенция. Те трябва да се такива, че да не се намесват в регионалната политика.

Казаното дотук засяга и понятието "легитимност", на което Луман се стреми да придаде по-особено значение, когато става въпрос за световната политическа система. Той се опитва да го освободи от насложилите се представи за някакъв добър политически ред, който свързва легитимността не само с формалното условие за налагане на решенията, но и с начина, по който са взети тези решения или със тяхното съдържание.

Процесът на глобализация по отношение на политическата система означава преместване от териториалните граници към комуникационните граници. Изглежда очевидно, че политическата система няма да загуби скоро своите териториални граници. Това, което е необходимо с оглед на изместването от територията към комуникацията е конструирането на някакъв вид универсална публична сфера, в смисъла на Хабермас, която няма отделен център (страна или континент) и има за референция Земята като цяло. Тогава може да се създадат условия и за нов вид легитимност, много по-широко разбрана от гореописаната. Така Луман вижда възможност за реализиране на идеята, към която той е силно пристрастен: еволюция, в която се съдържат едновременно промяна и запазване. В политически смисъл това означава да се намери среден път между етатизма и анархизма.

Литература

- Luhmann Niklas, *Soziologische Aufklärung*, Köln/Opladen, Westdeutscher Verlag, 1970.
- Luhmann Niklas, *Soziale Systeme*, Frankfurt am Main, Suhrkamp, 1984.
- Luhmann Niklas, *Globalization or World Society: How to Conceive of Modern Society?*, *International Review of Sociology*, Mar 97, Vol. 7.
- Luhman Niklas, *Der Saat des politischen Systems*, Beck, Ulrich (Hrsg.): *Perspektive der Weltgesellschaft*, Frankfurt am Main, 1998.
- Хабермас Юрген, *Екскурс върху усвояване на наследството на субектната философия в системната теория на Луман*, в: Хабермас Ю.: *Философският дискурс на модерността*, Плевен 1999.